

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336:658:330

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Вербицька Г.Л., к.е.н.

Національний університет «Львівська політехніка»

В статті досліджено сучасний стан інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств, визначено проблеми, що її стримують та розроблено напрямки активізації інвестиційної діяльності на підприємствах України в умовах міжнародних економічних відносин. Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вчених, нормативні та законодавчі акти України з питань інвестиційного забезпечення. В процесі дослідження використовувалися такі методи: економіко-статистичний (при дослідженні стану інвестиційних процесів в Україні); графічний (для наочного представлення результатів дослідження); аналітичний і структурно-логічний (при визначенні напрямків активізації інвестиційної діяльності на підприємствах України). В роботі використано комплексний підхід щодо обґрунтування напрямів розширення обсягів і вдосконалення структури інвестиційних вкладень у реальному секторі економіки України в умовах міжнародних економічних відносин. Результати дослідження спрямовані на вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках.

Ключові слова: інвестиції, підприємство, інвестиційна активність, конкурентоспроможність, міжнародні економічні відносини

UDC 336:658:330

THE MODERN STATE AND PROBLEMS OF ACTIVATION THE INVESTMENT ACTIVITY AT NATIONAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Verbytska H., PhD in Economics

National University "Lviv Polytechnic"

In the article the modern state of investment activity of domestic enterprises has been investigated and obstacles that hold back the investment activity have been defined.

© Вербицька Г.Л., к.е.н., 2018

The directions of activation the investment activity at Ukrainian enterprises in the conditions of international economic relations have been worked out. The theoretical and methodological basis of the research is the fundamental positions of modern economic theory, scientific works of scientists, normative and legislative acts of Ukraine on investment support issues. In the process of research, the following methods were used: economics and statistics (in the study of the state of investment processes in Ukraine); graphic (for visual presentation of research results); analytical and structural-logical (in determining the directions of intensification of investment activity at enterprises of Ukraine). The paper uses a comprehensive approach to substantiation of the directions of expansion of volumes and improvement of the structure of investment investments in the real sector of the economy of Ukraine in the conditions of international economic relations. The results of the study are aimed at solving the problem of increasing the competitiveness of domestic enterprises, both in the external and in domestic markets.

Keywords: investment, enterprise, investment activity, competitiveness, international economic relations

Актуальність проблеми. В умовах міжнародних економічних відносин перед вітчизняними підприємствами гостро постала проблема оновлення, реконструкції та модернізації виробництва, а, отже, необхідності активізації інвестиційної діяльності. Інвестиції є одним із вирішальних засобів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Низька купівельна спроможність населення України, наплив дешевого імпорту, гостра конкурентна боротьба за ринок зумовлюють актуальність дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств, з метою виявлення проблем та шляхів їх вирішення задля активізації інвестиційних процесів.

Аналіз останніх наукових досліджень. У вітчизняній економічній літературі проблема інвестування розглядається у працях багатьох вчених. Зокрема, слід виділити таких науковців, як Єрохін С.А. [3], Мангушев Д.В., Пилипчук В.К., Смірнова Н.О. [4], Мордань Є.Ю., Закорко К.С. [5], Москаль І.І. [6], Швець Ю.А., Нужна Ю.Р. [8] тощо. Незважаючи на велику кількість праць вітчизняних науковців, питання активізації інвестиційної діяльності промисловими підприємствами і далі залишається відкритим, оскільки важкий фінансовий стан підприємств, високі інвестиційні ризики і низка інших причин суттєво гальмують інвестиційні процеси на підприємствах України, що в умовах міжнародної

економічної діяльності призводить до суттєвого зниження їх конкурентоспроможності.

Мета роботи полягає в дослідженні сучасного стану інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств, визначенні проблем, що її стримують та розробці напрямків активізації інвестиційної діяльності на підприємствах України в умовах міжнародних економічних відносин.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах міжнародної економічної діяльності здійснення інвестицій є найважливішою умовою вирішення практично всіх стратегічних і значної частини поточних завдань щодо забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Інвестиції підприємства є вкладенням капіталу в усіх його формах в різні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного або неекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику і ліквідності [9].

За об'єктом вкладень інвестиції поділяються на капітальні (реальні) та фінансові. Капітальні (реальні інвестиції) – це вкладення коштів у матеріальні та нематеріальні активи. До матеріальних об'єктів інвестування належать: будинки, споруди, обладнання, дорогоцінні метали, колекції, інші товарно-матеріальні цінності. До цієї групи зараховують інвестиції у відтворення й прирістосновних засобів, які здійснюються у формі капітальних вкладень. До інвестицій у нематеріальні активи належать вкладення в патенти, ліцензії, «ноу-хау», в технічну, науково-практичну, технологічну та проектно-кошторисну документацію; у майнові права, що впливають з авторського права; в інтелектуальні цінності; у права користування землею, водою, ресурсами, спорудами, обладнанням (оренда); в інші майнові права.

Фінансові інвестиції – це вкладення коштів у різноманітні фінансові інструменти, такі, як депозити, цільові банківські вклади, облігації, похідні цінні папери, акції, паї, частки, вкладення до статутних фондів інших підприємств.

Діяльність, пов'язану із здійсненням інвестицій, називають інвестиційною. Підвищення продуктивності праці, впровадження сучасних технологій і введення нових потужностей, як результат інвестиційної діяльності на підприємстві, ведуть до піднесення виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції і як наслідок загального пожвавлення національної економіки.

Розвиток економіки України пов'язаний із фінансовим станом суб'єктів господарювання, який, своєю чергою, залежить від активності їх інвестиційної діяльності. Через світову економічну кризу купівельна спроможність населення України в останні роки суттєво знизилася, на сході України і далі триває військовий конфлікт, міжнародні економічні відносини призводять до напливу дешевого імпорту в країну, тому частка збиткових підприємств в Україні є досить значною (табл. 1).

Таблиця 1 - Фінансові результати підприємств до оподаткування

Показник	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість підприємств, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств	65,9	66,3	73,7	73,4	72,8
Кількість підприємств, які одержали збиток у % до загальної кількості підприємств	34,1	33,7	26,3	26,6	27,2

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [2]

Такий стан речей пов'язаний із низьким рівнем здійснення підприємствами капітальних інвестицій, а як наслідок, високим ступенем зносу основних виробничих фондів підприємств. В 2016 р. вітчизняні підприємства виготовляли продукцію на основних засобах, які на 58,1% були зношеними, що призводило до зростання її матеріаломісткості, енергомісткості, ціни, відставання в технологічному плані в порівнянні з продукцією іноземних підприємств на вітчизняному ринку.

Зниження прибутків підприємств веде до скорочення ними інвестиційної діяльності, оскільки більшість інвестицій здійснюються вітчизняними підприємствами за рахунок власних коштів, в той час як частка інвестицій іноземних інвесторів є незначною, що свідчить про низьку інвестиційну привабливість України (табл. 2).

Як видно з табл. 2, на протязі 2014-2016 рр. спостерігалась негативна тенденція до скорочення банківського кредитування підприємств на їх потреби у технічному переоснащенні, модернізації технологій тощо. Скорочення банками обсягів кредитування підприємств, перш за все довгострокового, викликано нестабільністю економічної ситуації та великими фінансовими ризиками. А підприємства у даних умовах також не мають в розпорядженні власних коштів в достатній кількості для здійснення інвестиційної діяльності та забезпечення свого сталого розвитку.

Таблиця 2 - Інвестиції за джерелами фінансування у фактичних цінах (млн. грн.) та у відсотках до загального обсягу

Джерела	Роки			
	2013	2014	2015	2016
Кошти державного бюджету	6498 2,4%	2739 1,2%	6920 2,5%	9264 2,6%
Кошти місцевих бюджетів	7219 2,7%	5918 2,7%	14260 5,2%	26817 7,5%
Власні кошти підприємств та організацій	170676 63,8%	154630 70,5%	184351 67,5%	248769 69,3%
Кошти іноземних інвесторів	4881 1,8%	5640 2,6%	8185 3,0%	9831 2,7%
Кошти населення на будівництво житла	28345 10,6%	22064 10,0%	31985 11,7%	29933 8,3%
Кредити банків та інші позики	40878 15,3%	21739 9,9%	20740 7,6%	27106 7,5%
Інші джерела фінансування	9231 3,4%	6690 3,1%	6675 2,5%	7496 2,1%
Усього	267728 100%	219420 100%	273116 100%	359216 100%

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [2]

Аналізуючи структуру капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2016 р. бачимо, що найбільша їх частка припадає на промисловість – 32,8%. З них: 17,3% – припадає на переробну промисловість; 6,3% – займають інвестиції в добувну промисловість і розроблення кар'єрів; 8,6% – вкладено в постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; 0,6% – займають інвестиції в водопостачання; каналізацію, поводження з відходами (рис. 1).

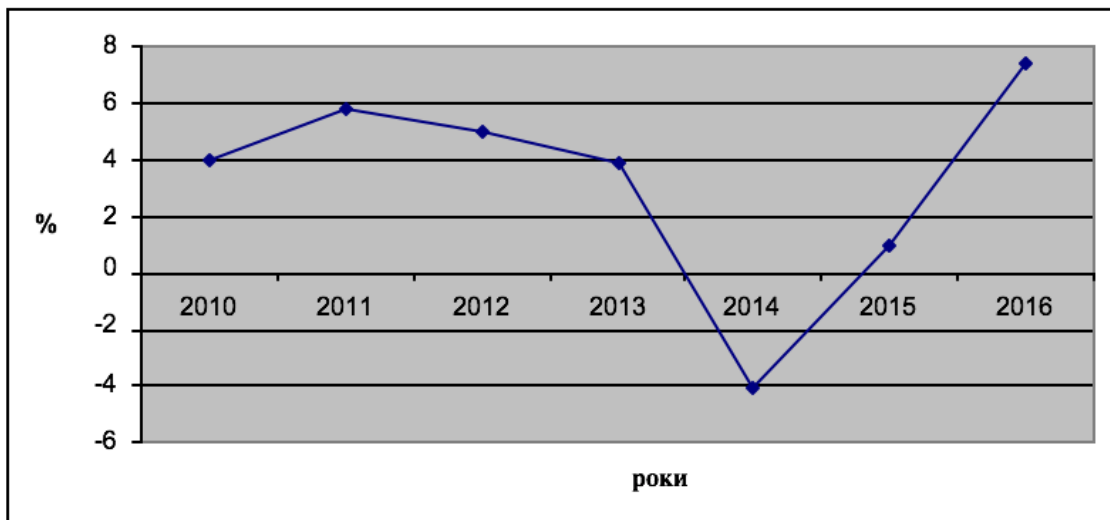
Рис. 1. Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2016 р.

Розроблено за даними Державної служби статистики України [2]

Капітальні інвестиції в Україні в 2016 р. були розподілені нерівномірно за регіонами. За даними Держстату на Київ припала майже третина всіх інвестицій – 96810,7 млн. грн. Найкращими регіонами для

бізнесу виявилися Київщина (31057,7 млн. грн.), Дніпропетровщина (30806,4 млн. грн.), Львівщина (16970,8 млн. грн.) і Харківщина (15700,3 млн. грн.). Менше всього здійснюють інвестиційну діяльність на Буковині (2444,9 млн. грн.), Луганщині (2910,4 млн. грн.), Закарпатті (3721,4 млн. грн.) та Рівненщині (4086,7 млн. грн.) [2]. У результаті цього інвестиційні процеси однієї частини регіонів опинилися в стані деградації, а в іншій частині акумулюється головна маса інвестицій і відбувається основний інвестиційний оборот.

Інвестиційна активність визначається реальною прибутковістю економіки. Проте через низький рівень конкурентоспроможності та неефективність податкової системи українська економіка залишається порівняно малоприбутковою, що й підтверджують низькі показники рентабельності операційної діяльності вітчизняних підприємств (рис. 2).

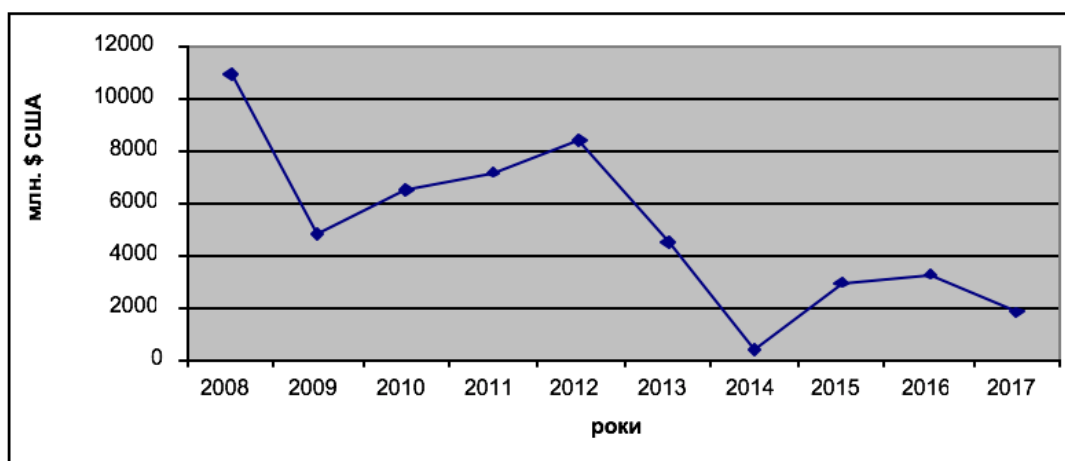
*Рис. 2. Рентабельність операційної діяльності вітчизняних підприємств
Розроблено за даними Державної служби статистики України [2]*

Низький рівень рентабельності означає зменшення отриманого прибутку, який є основним джерелом інвестицій, зумовлює зниження обсягів власних коштів, які йдуть на інвестиції. Зменшення інвестицій, у свою чергу, за логікою ланцюгової реакції, зумовило негативні процеси і в інноваційній діяльності. В зв'язку з недостатніми інвестиціями в основний капітал дуже низькою є інноваційна активність, а отже впровадження прогресивних технологічних процесів, комплексної механізації і автоматизації є незначним, що негативно відбивається на макростабільності та спричиняє глибокі структурні деформації й асиметрії у соціальному та економічному житті держави.

Світова практика свідчить про те, що країни з обмеженими бюджетними ресурсами не можуть власними силами вийти з економічної

кризи без залучення іноземних інвестицій. З підвищеною інвестиційною активністю пов'язується і відомий економічний феномен останнього періоду – бурхливе економічне піднесення «нових індустріальних країн» Азії: Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру, Гонконгу. У тому ж контексті нині можна говорити вже і про Таїланд. У цих країнах за відносно стислий термін створено стабільні економічні структури з досить великим і динамічним експортним потенціалом, здатним швидко адаптуватися до кон'юктури світового ринку, що змінюється, здійснений перехід до широко фронтального розвитку сучасних наукомістких галузей економіки. При цьому відкриття країни перед іноземними інвесторами не повинно проходити стихійно. Тільки за допомогою вдалого використання системи стимулів, обмежень і пільг можливо досягти оптимальної відповідності інтересів експортерів капіталу потребам країни-реципієнта.

Згідно з висновками Світового банку, характер та обсяги іноземного інвестування в Україну відповідають умовам ведення бізнесу, де покращення на один відсотковий пункт відповідного індексу зумовлює щорічне зростання прямих іноземних інвестицій на 250–500 млн. дол. США. Хоча Україна поступово покращує свої позиції в рейтингу (80-те місце у 2017 р. проти 83-го у 2016 р.), серед країн «Східного партнерства» вона поки що посідає незадовільне місце за обсягом прямих іноземних інвестицій на душу населення. Так, на початку 2017 р. Україна за цим показником поступалася Азербайджану більш як у шість разів, Грузії – у стримуючим п'ять разів, Білорусі та Вірменії – майже в два рази [1]. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну наведена на рис. 3.

*Рис. 3. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну
Розроблено за даними Міністерства фінансів України [7]*

Як видно з рис. 3, в останні роки ми спостерігаємо зменшення надходження іноземних інвестицій в економіку України. Цікавим є той

факт, що, незважаючи на складну економічну ситуацію та зниження рівня ВВП, Україна є активним донором економіки країн світу, зокрема в 2016 р. обсяг прямих іноземних інвестицій з України склав 20,7 млн. дол. США, тому справжній приплив іноземних інвестицій – приблизно третина від сум, які заходять. Решта – офшори, гроші наших олігархів з їхніх іноземних компаній. Головним фактором для іноземних капіталовкладень, на наш погляд, є нормативно-політична невлаштованість країни, стан війни у якому перебуває Україна, макроекономічне гальмування, зупинення низки промислових підприємств, стрімка девальвація та інфляція, зниження рівня споживання і той факт, що захист прав інвесторів залишається незадовільним.

Висновки. Інвестиції є локомотивом, який рухає всю економічну систему країни вперед. Підвищення продуктивності праці, впровадження сучасних технологій і введення нових потужностей як результат інвестиційної діяльності ведуть до піднесення виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції і як наслідок загального поживлення економіки. Однак погіршення фінансових результатів підприємств на тлі скорочення державного фінансування, обмеженість та неефективне використання нематеріальних активів, зростання частки простроченої кредиторської заборгованості підприємств, згортання емісійної діяльності підприємств через низьку інвестиційну привабливість вітчизняних емітентів призвели до зниження інвестиційної активності вітчизняних підприємств. Головною проблемою інвестування на сьогодні є скорочення попиту на продукцію, що виготовляється. Протягом останніх років платоспроможність населення значно погіршилась, це сприяло скороченню споживчої активності більшості підприємств, адже майже всі вони орієнтовані саме на внутрішній ринок. В той час як експортоорієнтованими є галузі промисловості з низьким рівнем доданої вартості.

Тому на державному рівні необхідно створити відкриту, орієнтовану на експорт модель, яка б сприяла підвищенню рівня активності як іноземних, так і вітчизняних інвесторів на території України, інтенсивності міжнародного руху капіталів і поділу праці. Оптимальна інвестиційна політика українського уряду повинна проводитися за такими основними напрямками: податкове стимулювання інвестицій; застосування прискореної амортизації; створення сприятливих умов для

іноземних інвесторів, підтримання та заохочення інноваційної діяльності; стабільні умови роботи при здійсненні довгострокових капіталовкладень, в яких не буде місця примусовим вилученням капіталу і свавіллям влади; створення надійної системи страхування від некомерційних ризиків.

Так як інвестор на кожному етапі інвестування стикається зі значними труднощами та ризиками, дії всіх суб'єктів інвестиційних відносин щодо підвищення ефективності управління інвестиційними процесами повинні полягати в збільшенні інвестиційних ресурсів та зменшенні інвестиційних ризиків. Тому перспективами подальших досліджень є розробка ефективної методики управління інвестиційними ризиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К.: НІСД, 2017. – 928 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Єрохін С.А. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України / С.А. Єрохін // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 12. – С. 73-76.
4. Мангушев Д.В. Прямі іноземні інвестиції: український та світовий контекст / Д.В. Мангушев, В.К. Пилипчук, Н.О. Смірнова // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2016. – Т. 21. – Вип. 5. – С. 37-41.
5. Мордань Є.Ю. Сучасний стан інвестиційної діяльності в Україні / Є.Ю. Мордань, К.С. Закорко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – 2017. – Вип. 23, Ч. 2. – С. 63-67.
6. Москаль І.І. Інвестиційний процес в Україні як визначальний чинник економічного розвитку / І.І. Москаль // Наука й економіка. – 2013. – №4. – Т.2. – С. 299-303.
7. Прямі іноземні інвестиції [Електронний ресурс] // Фінансовий портал Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/index/fdi/>.
8. Швець Ю.А. Особливості інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств України в умовах кризи / Ю.А. Швець, Ю.Р. Нужна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – №3. – Т.1. – С. 105-109.
9. Яременко О.В. Економічна сутність інвестицій та основні поняття інвестиційної діяльності / О.В. Яременко // Економіка промисловості. – 2012. – № 1-2. – С. 79-85.